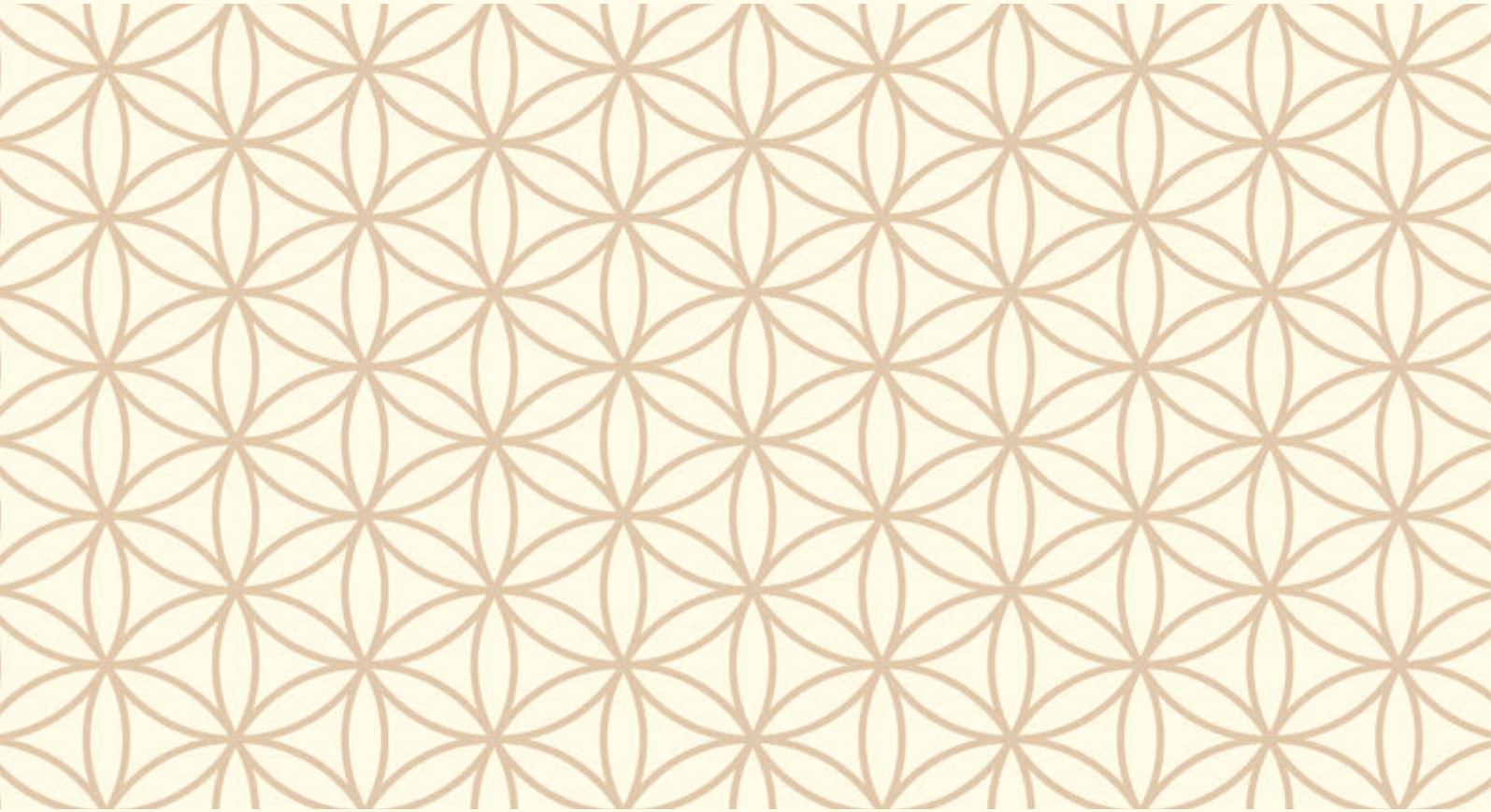

De BETROUWBAARHEID *van*
GETUIGENISSEN VAN
APOSTATEN OVER NIEUWE
RELIGIEUZE BEWEGINGEN

Lonnie D. Kliever, Ph.D.
Hoogleraar godsdienstwetenschappen
Southern Methodist Universiteit
Dallas, Texas, VS.
24 januari 1995

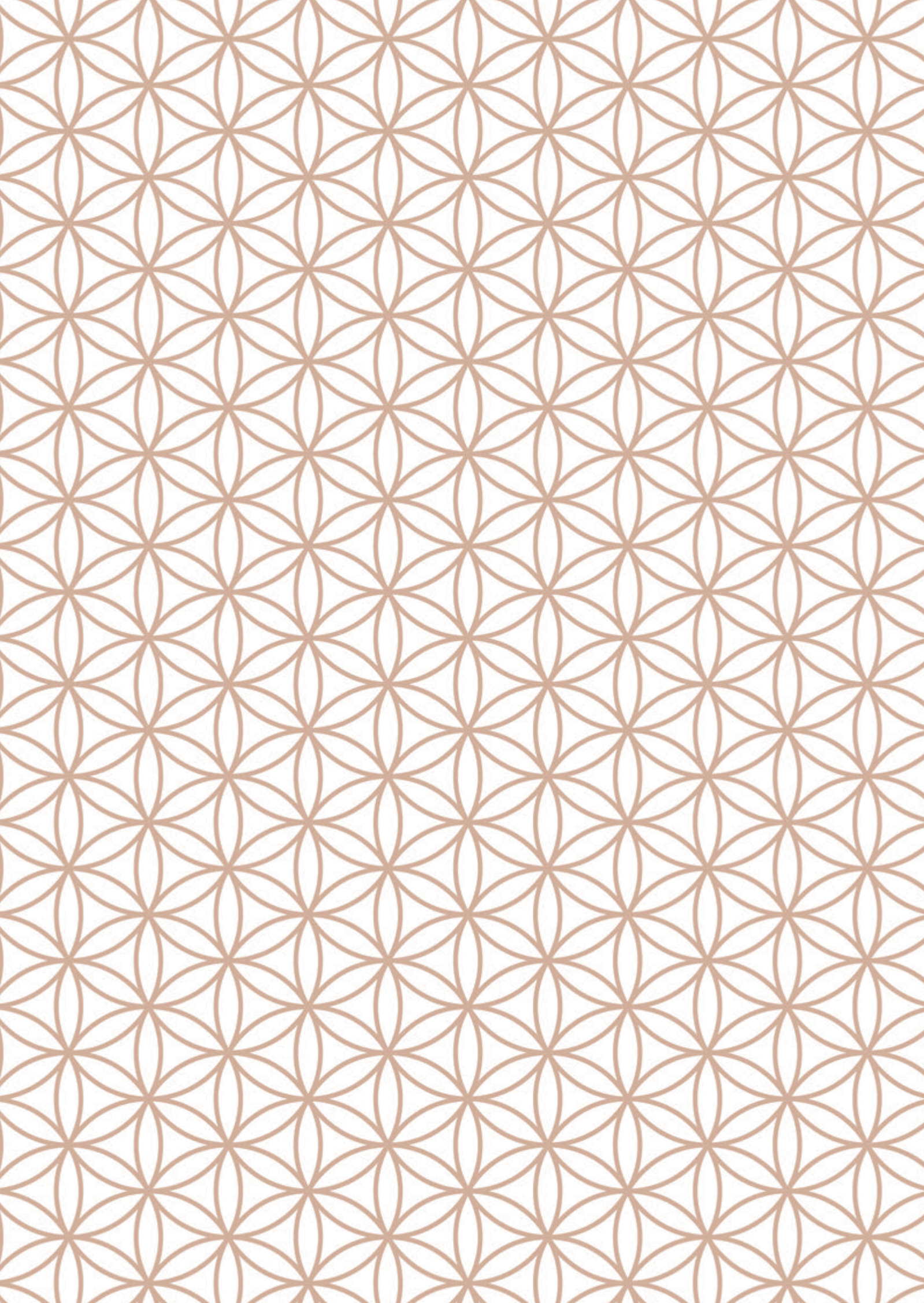

De BETROUWBAARHEID *van*
GETUIGENISSEN VAN
APOSTATEN OVER NIEUWE
RELIGIEUZE BEWEGINGEN

DE BETROUWBAARHEID VAN GETUIGENISSEN VAN
APOSTATEN OVER NIEUWE RELIGIEUZE BEWEGINGEN

INHOUD

I.	Professionele Achtergrond	1
II.	Opdracht	2
III.	Apostasie in het Verleden	3
	III.I. Apostasie in het Hellenistische Jodendom	4
	III.II. Apostasie bij Heidense Religies	4
	III.III. Apostasie bij de Christelijke Kerk	5
IV.	Hedendaagse Apostasie	6
	IV.I. Soorten van Vertrek	7
	IV.II. Manieren om terug te keren	9
V.	Conclusies	10

Lonnie D. Kliever, Ph.D.
Hoogleraar godsdienstwetenschappen
Southern Methodist Universiteit
Dallas, Texas, VS.
24 januari 1995

De BETROUWBAARHEID *van* GETUIGENISSEN VAN APOSTATEN OVER NIEUWE RELIGIEUZE BEWEGINGEN

I. PROFESSIONELE ACHTERGROND

In 1955 ontving ik *magna cum laude* een bachelor of arts in de psychologie aan de Hardin-Simmons Universiteit. In 1959 studeerde ik *cum laude* af op de master in de theologie aan het Union Theologische Seminarie in New York. In 1963 ontving ik de Doctor of Philosophy (Ph.D.) in religie en filosofie aan de Duke Universiteit.

Van 1962 tot 1965 was ik werkzaam aan de faculteit filosofie van de Universiteit van Texas in El Paso, en van 1965 tot 1969 was ik als universitair hoofddocent verbonden aan de faculteit religie van de Trinity Universiteit van San Antonio. Van 1969 tot 1975 was ik als hoogleraar werkzaam aan de faculteit religiestudies aan de Universiteit van Windsor in Ontario, Canada. Sinds 1973 ben ik benoemd tot hoogleraar religiestudies aan de Southern Methodist Universiteit en ik was voorzitter van de faculteit religiestudies van 1975 tot 1986 en van 1993 tot heden.

Ik ben al tijden lid van en sta op goede voet met de Amerikaanse Associatie van Universiteitsprofessoren, Amerikaanse Academie van Religie, het Genootschap voor Wetenschappelijke Studie van Religie, het Amerikaanse Theologische Genootschap, het Canadese Genootschap voor Studie van Religie, het Canadese Theologische Genootschap en de Raad voor Studie van Religie. In de meeste van deze genootschappen bekleedde ik belangrijke functies, was ik voorzitter van professionele comités of maakte ik deel uit van redactionele besturen.

Ik ben een filosoof op het gebied van religie en cultuur met specifieke deskundigheid voor wat religies van de moderne tijd betreft. Ik ben in die hoedanigheid met name geïnteresseerd in de veranderingen die plaatsvinden in de vorm van religieus geloof en belijdenis van zowel de traditionele als de nieuwere religieuze bewegingen, en hoe deze oude en nieuwere religies reageren op de uitdagingen en veranderingen van het moderne leven. Ik geef regelmatig verschillende cursussen op academisch en niet-academisch niveau in de vergelijkende, filosofische en sociaal wetenschappelijke studie van religie aan de Southern Methodist Universiteit. Ik houd ook een langdurig wetenschappelijk onderzoeks- en publicatieprogramma gaande op het gebied van mijn specialisatie. De volgende vijf boeken betreffende modern religieus gedachtegoed zijn gepubliceerd: *Radical Christianity* (1968), *H. Richard Niebuhr* (1977), *The Shattered Spectrum* (1981), *The Terrible Meek: Essays on Religion and Revolution* (1987) en *Dax's Case: Essays in Medical Ethics and Human Meaning* (1989) en ook verschillende artikelen in vooraanstaande wetenschappelijke bladen als *Harvard Theological Review*, *Journal of Religion*, *Journal of the American Academy of Religion*, *Studies in Religion*, *Religion in Life*, *Religious Studies Review*, en *Journal for the Scientific Study of Religion*.

Als specialist in moderne religies heb ik een uitgebreide wetenschappelijke studie aan de Scientology Kerk gewijd. Ik heb de belangrijkste theoretische teksten die door L. Ron Hubbard geschreven en gepubliceerd zijn gelezen, de technische en administratieve bulletins van de heer Hubbard en die van de administratieve en kerkelijke medewerkers van de Kerk doorgenomen, en representatieve voorbeelden uit de trainingshandboeken onderzocht die door leraren en studenten gebruikt worden bij de verschillende cursussen die door de Kerk geleverd worden. Ik heb ook een aantal journalistieke en wetenschappelijke studies van de Scientology Kerk bestudeerd. Bovendien heb ik gesproken met praktiserende scientologen en hun Kerk bezocht aan de 46th Street en het Celebrity Centre aan de 82nd Street in New York, hun Flag Service Organization in Clearwater, Florida, en hun Celebrity Centre in Dallas.

II. OPDRACHT

Door de Scientology Kerk werd mij gevraagd om mijn expertise te geven op twee belangrijke kwesties: (1) de mate waarin apostasie in nieuwe religieuze bewegingen voorkomt en (2) de betrouwbaarheid van de verhalen van apostaten over hun vroegere geloof en belijdenis ervan. Deze twee kwesties zijn van cruciaal belang om tot een juist begrip van nieuwe religieuze bewegingen te komen omdat zulke apostaten vaak, in uiteenzettingen in de media en zelfs in wetenschappelijke studies over niet-traditionele religieuze bewegingen, als betrouwbare informanten worden uitgekozen wat betreft hun vroegere geloof en belijdenis. Daarbij zijn er een beperkt aantal apostaten die

schadevergoedingen eisten, en daarbij hun vroegere geloofsgemeenschap aanklaagden voor bedrieglijke en frauduleuze praktijken of voor lichamelijke en emotionele dwang. Geregeld zijn deze individuele rechtzoekenden als getuige-deskundigen opgetreden doordat ze in rechtszaken tegen nieuwe religies door regeringsinstanties of door vijandig andersdenkenden naar voren werden geschoven.

Door het feit dat de media speciale aandacht besteedde aan apostaten van nieuwe religieuze bewegingen en aan hun toevlucht naar de rechtbank vanwege vermeend geleden schade door hun vroegere religieuze groep, ontstond in deze eeuw een sterke verandering van de publieke houding ten opzichte van apostaten en de aanpak ervan. In het verleden werden apostaten ronduit veroordeeld voor hun ontrouw aan hun geloof. Sterker nog, de strafmaatregelen die tegen de apostaat door de religieuze groepering die hij de rug had toegekeerd genomen werden, werden vaak door het gezag van de staat nog eens bekrachtigd. In tegenstelling hiermee is het de afgelopen jaren waarschijnlijker dat de apostaat strafmaatregelen neemt tegen de religieuze groepering, waarbij hij soms door de wet gesteund wordt. Apostaten van nieuwe religieuze bewegingen worden vaak eerder als slachtoffers gezien dan als overlopers op grond van de weerzinwekkende negatieve verhalen die ze over hun religieuze verleden vertellen. Maar de vraag blijft of deze verhalen van apostaten over hun religieuze connecties en activiteiten betrouwbaar zijn.

De bijzondere interesse die de Scientology Kerk heeft in de vraag over de betrouwbaarheid van apostaten is gebaseerd op het feit dat zij het doel is geweest van “onthullingen” door de media op basis van gegevens van apostaten en van civiele procedures. Vooruitlopend op de volledige discussie die hieruit zal volgen ben ik op grond van mijn opleiding en mijn eigen wetenschappelijk onderzoek ervan overtuigd, dat een apostaat *niet kritiekloos* geaccepteerd mag worden door de massa media, de wetenschappelijke wereld, de rechtspraak of overheidsinstanties als een betrouwbare bron van informatie wat betreft nieuw religieuze bewegingen. De apostaat dient altijd beschouwd te worden als iemand die geneigd is om een bevooroordeeld verhaal te vertellen over de religieuze overtuiging en belijdenis van zijn of haar vroegere religieuze connecties en activiteiten.

III. APOSTASIE IN HET VERLEDEN

Het woord “apostasie” komt van het Griekse woord *apostasia* wat oorspronkelijk opstand en afscheiding betekent. In religieus opzicht betekent het dat iemand weloverwogen zijn religie afvalt. Apostasie is nauw verwant met ketterij waar het verwerpen van conventionele ten gunste van afwijkende overtuigingen en belijdenis binnen een bepaalde religie beschouwd wordt als een absolute ontkenning van de ware religie. Als zodanig dient apostasie meer als een openbare dan

als een persoonlijke aangelegenheid gezien te worden. Apostasie is geen kwestie van persoonlijke religieuze twijfels of ontrouw zijn aan religieuze praktijken. Apostasie is een openbare verwerping en verkettering van iemands vroegere religieuze overtuigingen en praktijken. De apostaat verlaat vaak de ene religie voor een andere, maar hij zou ook helemaal afstand van religie kunnen doen.

III.I. APOSTASIE IN HET HELLENISTISCHE JODENDOM

De Hebreeuwse Bijbel veroordeelt ten eerste de nationale apostasie van de Israëliërs uit de oudheid, die zich steeds maar weer keerden tot de polytheïstische religie en cultuur uit hun verleden. De eerste uitingen van individuele apostasie vonden plaats onder het bewind van Antiochus Epiphanes (c. 175–164 v.CHR.), toen veel joden door deze heidense overheerser gedwongen werden afstand te doen van de verheerlijking van hun God ten gunste van de Griekse goden. Een voorliefde voor de Hellenistische cultuur vormde een ernstige aanslag op de joodse religie en cultuur, totdat de opstand van de Makkabeeën erin slaagde de joodse wet en het joodse nationalisme te herstellen. Apostasie bleef zo nu en dan voorkomen, maar een dergelijk ontrouw worden aan de joodse wet, werd binnen de joodse gemeenschap met de meest wrede veroordeling tegemoet getreden.

Onder de latere Romeinse overheersing werd de joden toegestaan hun religie in vrijheid uit te oefenen onder de heerschappij van een joodse tetrarchie. Sektarische bewegingen kwamen tot bloei tijdens deze periode, geen ervan was meer invloedrijk dan de christelijke beweging die zich na verloop van tijd in zijn geheel afsplitste van het jodendom. Sektariërs en christenen werden als apostaten veroordeeld. Bovendien werd een dergelijke apostasie in zowel politieke als religieuze bewoordingen veroordeeld, omdat onder de joden religie en burgerschap in elkaar waren opgegaan. Apostasie werd als een misdaad tegen de staat beschouwd, als ook een zonde tegen God. De apostaat werd zowel zijn verlossing als zijn burgerschap ontzegd.

III.II. APOSTASIE BIJ HEIDENSE RELIGIES

In het algemeen was het idee van exclusiviteit strijdig met de Griekse en Romeinse religies gezien hun polytheïstische aard. De heidense sekten verjoegen geen leden die rivaliserende religieuze tradities of filosofische groeperingen aanhingen. Vaak werden de goden van heidense religies officieel erkend door de burgerlijke autoriteiten en vereenzelvigd met het welzijn van een land. In zulke gevallen leverde het ontrouw worden aan politiek toegestane religies openbare kritiek op en werd vervolging zelfs door de staat gesteund. In het Griekse Oosten werden de christenen beschuldigd van atheïsme omdat ze de goden van de mensen verwierpen. In het Latijnse Westen werden christenen beschuldigd dat ze de religie van hun voorouders ontrouw waren geworden. In beide gevallen werden de vroege christenen die weigerden respect op te brengen voor de officiële goden veroordeeld en vaak vervolgd voor rebellie tegen de staat. Kortom, apostasie werd alleen

een probleem in een heidense maatschappij, wanneer haar voorouderlijke gebruiken of haar officiële goden werden afgewezen.

III.III. APOSTASIE BIJ DE CHRISTELIJKE KERK

Vele vroegere joden en heidenen die zich tot het christendom bekeerden bleven de joodse rituele wetten naleven of de heidense feestdagen vieren. In het begin werd het halsstarrig vasthouden aan oude religieuze gebruiken niet als apostasie beschouwd. Apostasie werd pas een uitgesproken kwestie toen de christelijke kerk zich had afgescheiden van de joodse en gnostische vormen van het christendom. Al in het Nieuwe Testament werd apostasie in verband gebracht met valse leermeesters en profeten die met hun verschijning het onheilspellende einde van een tijdperk aankondigden. In de vroege oudheid was apostasie hoofdzakelijk een intern probleem toen het orthodoxe christendom zich afscheidde van ketterse en schismatieke stromingen. Maar met de bekering van Constantijn de Grote werd apostasie een burgerlijk misdrijf en bij wet strafbaar gesteld. En zo begon een meer dan duizend jaar durende wederzijdse samenwerking tussen kerk en staat. De staat gebruikte de kracht van het zwaard om de kerk tegen apostasie te beschermen en de kerk gebruikte de macht van het heilig geschrift om de staat tegen rebellie te beschermen. Apostaten werden zowel van hun burgerrechten als van hun religieuze rechten beroofd.

Daar waar de band tussen kerk en staat stevig was, was het openlijk afstand doen van het christen zijn een zeldzaamheid, maar zelfs ondergrondse afscheidingsbewegingen werden actief onderdrukt. Er werd in ruime mate gebruik gemaakt van marteling om bekentenissen los te krijgen en om herroeping van overtuiging aan te moedigen. Apostaten en schismatici werden door de kerk geëxcommuniceerd en door de staat vervolgd.

Apostasie vond in de geschiedenis van het christendom ook op grote schaal plaats. Het zogenaamde “Grote Schisma” tussen de oosterse orthodoxie en het westerse katholicisme in de 8e eeuw betekende de eerste grote splitsing binnen het christendom, die resulteerde in wederzijdse excommunicatie. In de 16e eeuw zorgde de protestantse reformatie voor een verdere splitsing onder de christenen. Elke sektarische groepering maakte aanspraak op het oorspronkelijke geloof te zijn en de kerk te zijn van het Nieuwe Testament, waarbij rivaliserende versies van het christendom werden geclassificeerd als apostasie.

Deze protestantse kerken, die bovendien het monopolie hadden op hun grondgebied, gebruikten religieus opgelegde excommunicatie als wapen en maakten ook gebruik van politiek gesteunde vervolging van rivaliserende religies die beweerden dat zij het oorspronkelijke christendom vertegenwoordigden. Pas aan het eind van de religieuze oorlogen en de bekrachtiging van verdragen van tolerantie kwam er aan de actieve politieke onderdrukking van apostasie een

einde. Formele en informele religieuze strafmaatregelen bestonden er nog steeds, variërend van excommunicatie en onterving tot censuur en het mijden van mensen.

Zoals dit korte overzicht aantoont, heeft de veroordeling van apostaten in het verleden als een “wettiging strategie” gediend voor al die religies die de exclusieve aanspraak maakten op het feit dat hun religie de enige was die beschikte over het juiste geloof en belijdenis. In nationale en territoriale omstandigheden waar politieke en religieuze loyaliteit samengingen werden zowel wettelijke als religieuze strafmaatregelen tegen apostasie genomen. De apostaat werd zowel van zijn burgerschap als zijn verlossing beroofd. In dat opzicht, werd de apostaat als een verspreider van leugens en verdorvenheid beschouwd, die de zuiverheid van de religieuze gemeenschap en de stabiliteit van het politieke gezag bedreigde.

Apostasie werd hoe langer hoe minder een probleem in de wereld van vandaag aangezien religieuze tradities hun dogmatische aanspraken versoepelden en omdat niet-kerkelijke samenlevingen afstand deden van religieuze goedkeuring. Door aanvaarding van religieuze verscheidenheid en het feit dat geloofsovertuiging deze eeuw overging naar de privésfeer werden velen bevrijd van het wettelijke en religieuze stigma dat een apostaat had die van religie veranderde. Het is zeker waar dat de rooms-katholieke kerk nog steeds tot excommunicatie kan overgaan, dat protestantse fundamentalisten openlijk wijzen op de gevaren van ketterij en dat af en toe kinderen van vrome families worden verloochend als zij buiten hun geloof trouwen of van religie veranderen. Maar deze strafmaatregelen wegen lang niet meer op tegen de publieke of private strafmaatregelen van weleer. Het zijn de rituele handelingen van de religieuze dogmatici die hun onbetwiste autoriteit in pluralistische en seculiere culturen verloren hebben.

IV. HEDENDAAGSE APOSTASIE

In de afgelopen dertig jaar is apostasie opnieuw een vraagstuk geworden in zowel openbare als persoonlijke kringen, waarbij zoals boven beschreven, de behandeling van de hedendaagse apostaat weinig lijkt op die van de apostaten uit het verleden. Sinds de jaren 60 van de vorige eeuw zijn in alle moderne democratische samenlevingen verscheidene nieuwe religieuze bewegingen opgekomen. Veel van deze religieuze minderheidsbewegingen vergen “alles” van hun leden, eisen absolute overtuiging ten aanzien van hun religieuze leerstellingen en een volledige toewijding aan de religieuze gemeenschap. Andere nieuwe religies verlangen niet van al hun leden dat ze volledig opgaan in een gemeenschappelijk leven en missie, maar dat ze zich wel strikt houden aan dogmatische, ethische en rituele standaards. Het staat wel vast dat alle nieuwe religies zich

houden aan overtuigingen en belijdenissen die afwijken van de voornaamste religies. Het is niet verrassend, gezien deze strenge eisen, dat sommigen die ermee te maken kregen al snel besloten dat een bepaalde religieuze beweging niets voor hen was en daarom vertrokken. Hun vertrek werd gewoonlijk niet opgemerkt omdat de meeste betrokkenen de opgedane ervaring als positief beschouwden en als nieuwe stap op hun eigen spirituele reis.

Maar in tegenstelling tot het bovenstaande waren onder degenen die vrijwillig vertrokken, een paar apostaten die algemeen bekend werden door in het openbaar hun vroegere religieuze connecties en hun activiteiten via de pers en de rechtbank aan te vallen. Als graag geziene bronnen van informatie voor een zowel nieuwsgierig als angstig publiek dat niet vertrouwd was met nieuwe religies, werden zulke apostaten eerder aangezien als *personen met aanzien* dan als sociale verschoppelingen. Maar, zoals we straks zullen zien, kunnen noch het rustige begrijpende ex-lid, noch de luidruchtige gekwetste apostaat van een nieuwe religieuze beweging gezien worden als iemand die objectief en betrouwbaar is ten aanzien van de religieuze beweging waar hij of zij vroeger toe behoorde.

IV.I. SOORTEN VAN VERTREK

Er bestaat bij het gewone publiek een wijdverspreide misvatting dat maar bij weinig gevallen waarbij iemand uit een nieuwe religieuze beweging vertrekt, zoiets uit vrije wil gebeurt en het een positieve ervaring is. Het beeld van nieuwe religies dat bestaat uit sterk beheerste groeperingen die de gedachten en activiteiten van hun leden door middel van een verscheidenheid aan “mind control”-technieken controleren, zit dankzij de fixatie van de media op gruwelverhalen van ex-leden en de propaganda door antisektegroeperingen, diep in de verbeelding van het publiek verankerd. Zelfs veel van de vroegere wetenschappelijke beschrijvingen van nieuwe religieuze bewegingen deden deze verkeerde opvatting voortduren, doordat hun studies bijna helemaal gebaseerd waren op apostaten die met geweld van hun vroegere religieuze connecties gescheiden werden door middel van gedwongen deprogramming of onvrijwillige opnamen. Maar een aantal recente wetenschappelijke studies (bijvoorbeeld James A. Beckford *Cult Controversies: Religious Movements*, Londen: Tavistock Publications, 1985; Stuart A. Wright, *Leaving Cults: The Dynamics of Defections*, Washington, D.C.: Society for the Scientific Study of Religion, 1987) hebben duidelijk aangetoond dat er twee zeer verschillende soorten van apostasie bestaan, die op hun beurt weer in verband gebracht kunnen worden met twee zeer verschillende beoordelingen over apostasie in nieuwe religieuze bewegingen.

Alleen een klein aantal gevallen van apostasie in nieuwe religieuze bewegingen valt onder gedwongen apostasie. Pogingen om met geweld een bepaald persoon van een nieuwe religieuze beweging te “redden” begint altijd bij buitenstaanders. Familieleden die er tegen zijn dat iemand

zich aansluit bij een nieuwe religie hebben te kampen met een dubbel probleem— waarom iemand zich heeft aangesloten en hoe iemand van die religie kan worden losgemaakt.

De eerste vraag wordt beantwoordt door een “hersenspoeling” verklaring die, op haar beurt een “deprogrammering” oplossing rechtvaardigt voor het tweede probleem. Het hersenspoelingsscenario “verklaart” waarom iemand zich bekeert tot een nieuwe religie en de wat voor de buitenstaander absurde overtuigingen en praktijken schijnen te zijn, omarmt en verdedigt. De persoon in kwestie wordt beschouwd als slachtoffer van verscheidene psychologische en sociologische technieken van hersenspoeling. Gelet op die omstandigheid is de enige mogelijkheid om die persoon te redden, een wat dramatische vorm van tussenbeide komen om hem zo van een dergelijke slavernij te bevrijden. Zaken als kidnapping met geweld en deprogrammering, tot het wettelijk onder curatele stellen en ziekenhuisopname zijn gerechtvaardigd als noodzakelijke middelen om verblinde en gemanipuleerde volgers van nieuwe religies te redden. In welke vorm dan ook, beschuldigingen van hersenspoeling en rechtvaardigingen om te deprogrammeren vormen de basis van al zulke “reddingsoperaties”.

Omdat deze vormen erg duidelijk naar voren komen in de verhalen in de media en in het wettelijk optreden tegen hun vroegere religieuze metgezellen, hebben zulke gedwongen apostaten meegeholpen de controversie ten opzichte van nieuwe religieuze bewegingen te vergroten. Hun beschikbaarheid als “sekte overlevers” maakt van hen een gewild onderwerp voor de media, waar zij vaak de enige informatie vormen over nieuwe religieuze bewegingen waar het publiek in het algemeen over kan beschikken. In dit stadium van het proces werkt de vanzelfsprekende verbinding tussen hersenspoeling en deprogrammering in omgekeerde richting. Het feit alleen al dat het deprogrammeringsproces “werkt” wordt door bezorgde buitenstaanders en sommige ex-leden als bewijs gezien, dat het hersenspoelingsscenario waar is. De plotselinge en radicale verandering in hun geloof en gedrag door deprogrammering wordt als een duidelijk bewijs gezien dat de teruggehaalde persoon in feite het slachtoffer, zo niet de gevangene was van een boosaardige religie. Het feit bovendien dat ze “hun geliefde terugkrijgen” brengt familieleden ertoe om anderen te helpen “hun kinderen terug te krijgen” door hun verhaal in de openbaarheid te brengen en door antisekte-organisaties die hun hielpen, te steunen. Op deze manier hebben een klein percentage apostaten en hun “redders” de zienswijze van het publiek op apostaten van nieuwe religies gevormd, of liever gezegd misvormd.

In tegenstelling tot de publieke opinie, is de overgrote meerderheid van apostasie bij nieuwe religieuze bewegingen een kwestie van vrijwillige apostasie. Bovendien spreekt een duidelijke meerderheid die uit eigen vrije wil deze bewegingen verlaten heeft, zich positief uit ten aanzien van bepaalde aspecten van hun eerdere ervaringen. Hoewel ze onmiddellijk bevestigen dat

de desbetreffende religieuze beweging op hun manier er niet in slaagde aan hun persoonlijke verwachtingen en geestelijke behoeftes te voldoen, hebben veel vrijwillige apostaten een manier gevonden om sommige van hun herwonnen morele waarden uit hun vorige religieuze connecties en activiteiten mee te nemen.

Maar er zijn sommige vrijwillige apostaten van nieuwe religieuze bewegingen die enorm verbitterd zijn en scherpe kritiek uiten op hun vroegere religieuze connecties en activiteiten. De motivatie om van een eens geliefde religieuze groepering te scheiden komt overeen met een verbitterde scheiding van een huwelijk en de ontbinding ervan. Zowel bij een huwelijk als een religie is een behoorlijk niveau van betrokkenheid vereist. Hoe groter de betrokkenheid, des te traumatischer de beëindiging. Hoe langer de verbintenis duurt, hoe sterker de behoefte ontstaat om de ander de schuld te geven van een mislukte relatie. Leden die al lang sterk betrokken zijn bij nieuwe religieuze bewegingen en die na verloop van tijd in hun religie teleurgesteld raken geven de schuld allemaal aan hun vroegere religieuze connecties en activiteiten. Ze zullen kleine tekortkomingen opblazen tot grote kwaadaardige bedoelingen. Ze zullen persoonlijke teleurstellingen verdraaien tot kwaadaardige daden van verraad. Ze zullen ongelooflijke leugens vertellen om hun vroegere religie in een kwaad daglicht te stellen. Het is niet verrassend dat deze apostaten vaak, na hun daad, hun toevlucht nemen tot dezelfde hersenspoelingsscenario's die er gewoonlijk bij worden gehaald om het gedwongen losmaken van nieuwe religieuze bewegingen te rechtvaardigen.

IV.II. MANIEREN OM TERUG TE KEREN

Het zich losmaken van vroegere religieuze connecties en activiteiten is maar de helft van het proces wanneer iemand afstand doet van zijn geloof in een nieuwe religieuze beweging. De apostaat, zowel de vrijwillige als de gedwongene, ziet zich voor de geweldige taak gesteld om naar een dominante samenleving terug te keren, en op zoek te gaan naar een nieuwe identiteit en een nieuwe kijk op het leven. Terugkeren betekent zelden gewoon maar terugkeren naar de vroegere manier van leven en levensopvattingen die men had voordat men zich aansloot bij een nieuwe religieuze beweging. De “verloren” zoon of dochter keert als een andere persoon terug met een heleboel ervaringen die op de een of andere manier moeten worden verklaard en ingepast in een nieuwe psychologische en sociale situatie. Deze overgang wordt vaak beïnvloedt door familieopvattingen, sociale netwerken, religieuze groeperingen, onderwijsinstellingen en antisekte-organisaties. Het is niet verrassend dat door de invloed van deze groepen, de interpretatie van de apostaat over zijn vroegere religieuze activiteit en connecties grondig gekleurd wordt.

Ongeacht de manier waarop apostaten zijn toegetreden en weggegaan, ze moeten verantwoordelijkheid nemen voor zowel hun vroegere bekering tot een niet-traditionele religieuze beweging als voor het zich ervan afkeren. Ze krijgen van de antisekte-organisaties of fundamentalistische

religieuze groeperingen vaak de zelfrechtvaardiging die ze zoeken, waarbij ze door beide worden voorzien van hersenspoelachtige verklaringen om zo hun plotselinge toetreding als ook het net zo plotselinge afkeren van een nieuw religieuze beweging te kunnen uitleggen. De informatie die door deze groeperingen wordt gegeven, is gewoonlijk uitermate negatief en geeft een zwaar vertekend beeld van de organisatie die verlaten is. Of juist gezegd, deze groeperingen voorzien hen van een *gemeenschappelijke taal* voor het vertellen van hun verhalen over verleiding en bevrijding. Talloze sociale wetenschappers wijzen erop dat deze biografieën over “sekte overleving” zeer sterke karakteristieke verslagen zijn die blijk geven van de invloed van overgenomen scenario’s over gevangenschap en bevrijding – elk verslag is een ingestudeerd verhaal over sociale isolatie, emotionele manipulatie, lichamelijke ontberingen, economische exploitatie en hypnotische controle. Deze “gruwelverhalen” zijn bedoeld om zowel de individuele apostaat te verontschuldigen als de nieuwe religie te beschuldigen van onredelijke geloofsovertuigingen en immoreel gedrag. Ook voeden en vormen ze de kijk van het publiek op nieuwe religies zodanig dat deze een gevaar gaan vormen voor religieuze vrijheid en de burgerlijke rechtsorde. Gelet op deze negatieve pers worden zelfs de apostaten die niet direct onder invloed staan van antisekte-organisaties of fundamentalistische religieuze groeperingen, vaak beïnvloed door de negatieve beeldvorming van de religie die ze achter zich hebben gelaten.

V. CONCLUSIES

De bovenstaande analyse toont duidelijk aan dat hoewel apostasie bij nieuwe religieuze bewegingen in zekere mate voorkomt, de overgrote meerderheid van de mensen die deze niet-conformistische religies hebben verlaten geen rancune koestert tegen hun vroegere religieuze connecties en activiteiten. Hoewel ze eerlijk erkennen dat ze in zekere zin in hun religieuze behoeftes en verwachtingen teleurgesteld werden, zijn ze ook bewust van enige positieve betekenis en waarde van hun eerdere ervaringen. In tegenstelling daarmee bestaat er ook een veel kleiner aantal apostaten die er alles voor over hebben om de religieuze gemeenschappen waar ze eens hun loyaliteit aan gaven in diskrediet te brengen, zo niet te vernietigen. In veel gevallen werden deze apostaten óf door tussenkomst van familieleden en antisektegroeperingen met geweld van hun religieuze gemeenschap gescheiden, óf kwamen ze na het vrijwillig verlaten van een nieuwe religieuze groepering onder invloed te staan van antisektegroeperingen en literatuur.

Het valt niet te ontkennen dat deze toegewijde en onverzoenlijke tegenstanders van nieuwe religies hier een verdraaid beeld van geven in de richting van het publiek, de wetenschap en de rechtbanken door hun onmiddellijke bereidheid en verlangen om te getuigen tegen hun vroegere metgezellen en activiteiten. Zulke apostaten handelen altijd volgens een scenario dat aantoont dat ze hun

verantwoordelijkheid voor hun daden afschuiven op een religieuze groepering. En inderdaad, de verscheidene hersenspoelingsscenario's waar zo vaak een beroep op werd gedaan tegen nieuwe religieuze bewegingen zijn in overgrote mate verworpen door sociale wetenschappers en geleerden op het gebied van religie. Het zijn niet meer dan opzettelijke pogingen om geloofsovertuigingen van onconventionele religies en praktijken ten overstaan van overheidsinstanties en het publiek in diskrediet te brengen. Zulke apostaten kunnen door journalisten, geleerden of juristen, van wie men toch een zekere verantwoordelijkheid mag verwachten, eigenlijk niet als betrouwbare informanten worden beschouwd. Zelfs de verslagen van vrijwillige apostaten die niet haatdragend zijn, moeten behoedzaam behandeld worden, aangezien zij hun vroegere religieuze ervaringen bekijken in het licht van hun huidige pogingen om hun eigen identiteit en eigenwaarde te herstellen.

Kortom, wanneer we apostaten van nieuwe religies hierop beoordelen, voldoen ze *niet* aan de maatstaven van persoonlijke objectiviteit, professionele competentie en begrip die van getuige-deskundigen worden verlangd.

LONNIE D. KLIEVER

Dallas, Texas

24 januari 1995

